

Heldagsprøve i Historie og Filosofi, vår 2014

I denne oppgaven vil jeg beskrive sentrale trekk ved feminismen. Jeg vil se på feministisk historie og historiesyn, og jeg vil vurdere hvorvidt feminismen fortsatt er aktuell. Deretter vil jeg sammenligne feminismen med nasjonalismen, og se på hvordan nasjonalismen bruker historiebevissthet som politisk verktøy. På temaet nasjonalisme vil jeg drøfte de aktuelle problemstillingene rundt revisjonen av den norske grunnloven.

Feminismen vokste frem på slutten av 1800-tallet, sammen med den liberale bølgen som skylte over Europa. Frem til dette hadde kvinners plass i samfunnet vært ved sin manns side, og hun var mer et objekt enn et individ. En av de første feministene var Olympe de Gouges fra Frankrike, som skrev «Droits de la femme et la citoyenne», altså «kvinnen og borgerinnens rettigheter», som et svar til den franske menneskerettighetserklæringen, som kun ga rettigheter til menn. Da opplysningstidens ideer om frihet og likeverd for alvor slo gjennom, var det kun et spørsmål om tid før også kvinner begynte å ta til orde for å bedre sin stilling. Med dette som bakteppe kom den første feministiske bølgen; rettighetskampen. Den handlet om å få like rettigheter som menn, først og fremst da stemmerett og rett til å eie eiendom. Den slo for alvor gjennom i Storbritannia, hvor kvinner arrangerte enorme demonstrasjoner, under navnet «suffragettene», men slo også gjennom her til lands med kvinner som Fernanda Nissen, som banet vei for kvinnelig stemmerett i 1913.

Den første bølgen av feminisme hadde stor suksess, på tross av at det tok lang tid i mange land. Etter den annen verdenskrig hadde størsteparten av kvinner i Europa både stemmerett og eiendomsrett. Men selv om de på papiret hadde like politiske rettigheter, var kjønnsrollene i samfunnet svært strenge, og kvinner hadde på ingen måte samme frihet som menn. Feminismen fra 50-tallet og ut, med en ny bølge i forbindelse med 68'-opprøret, handlet om kulturell likhet, rett til samme frihet som menn. Under den annen verdenskrig hadde kvinner tatt mannsjobber, og bevist at de kunne noe, men så fort det ble fred ble de satt tilbake på kjøkkenet. Dette var bakgrunnen for at kvinner krevde frihet. De ønsket frihet til å jobbe, til å få barn når de måtte ønske det, til å ta abort, til å bruke prevensjon, til å gå med de klærne de ville og til å lykkes, på samme måte som menn.

Denne skildringen av feminismens historie viser til dels et feministisk historiesyn. Feminister er i stor grad preget av et idealistisk historiesyn, hvor kvinner kan skape historie. For en feminist vil det være takket være kvinner som gikk på barrikadene at kvinner i dag har de mulighetene de har. Feminismen har solidaritet som en viktig verdi, og tidligere kvinners harde kamp skaper en slags plikt til selv å kjempe for deres idealer. Vi kan si at feminismen er svært historiebevisst, da feminismen handler om en kamp mot patriarkatet. Feminister mener de fleste samfunn er patriarkat, altså samfunn hvor menns interesser råder, og hvor kvinner blir undertrykt på bakgrunn av deres kjønn. Feministisk historiebevissthet er derfor viktig, fordi nettopp fortiden legitimerer ideen om patriarkatet, fordi menn gjennom tidene har hatt mest makt i samfunnet. Denne forståelsen av fortiden former feminismens oppfatning av nåtiden, altså hvordan gamle maktstrukturer fortsatt ligger til grunn i samfunnet og dermed undertrykker kvinner, og ikke minst legger dette grunnlaget for forventningene om fremtiden, hvor kvinner må kjempe for å få likeverd.

Feminismen har altså en relativt lang historie som ideologi, og en samfunnsoppfatning som skiller den fra andre ideologier. Likevel vil mange ikke kalle feminismen en ideologi. En ideologi gir en sammenhengende beskrivelse av hvordan verden er, hvorfor den er slik den er, og ofte hvordan den bør være, samt en strategi for hvordan det målet skal nås. Lenge har feminisme trolig vært en politisk idé, men det var først da kvinner omkring opplysningstiden samlet seg at man kan kalle feminismen en ideologi, fordi mange mennesker la den til grunn for sin oppfatning av samfunnet og handlet i overenstemmelse med den. Kjerneverdien i feminismen er likhet og frihet, altså at kvinner skal oppleve like muligheter som menn og dermed være en del av den friheten som ble tilstrebet i samfunnet fra opplysningstiden av. Feminismens grunnlag er derfor at kjønnsdiskriminering og undertrykking er galt.

Feminismens normative del handler nettopp om å endre normene som tilsier at kvinner ikke kan like mye som menn, og man kan i dag si i Vesten kjemper feministene nesten utelukket mot normer i samfunnet. Feminismens strategiske innslag varierer fra bevegelse til bevegelse, men feminismen har ofte stått i bresjen for kvotering, rett til å bestemme over egen kropp og så videre. Feminismen ser samfunnet som et patriarkat, hvor samfunnet er skapt på menns premisser og konstant former seg etter menns ønsker og behov, og dermed undertrykker kvinner.

Feminisme er sånn sett en ideologi, men fordi den inneholder såpass mange forskjellige politiske ideer, og fordi den gjerne kombineres med andre ideologier eller andre

samfunnsaspekter er den ofte lite samlet, derfor vil også mange hevde at feminisme ikke er en ideologi. Om man ser på ideologi som en konkret plan for ordninger i samfunnet er ikke feminisme en ideologi, men om man ser på det som en bevegelse for å endre mønstre i samfunnet og tenkesett er det definitivt en ideologi. Det som er unikt for feminismen, er at den gyldig for alle andre ideologier, i utgangspunktet. Feminismen hører ikke til et bestemt samfunnslag, da kvinner i borgerskapet på ingen måte hadde samme stilling som menn de heller.

Feminismen er en ideologi som i stor grad legitimerer Marx syn på ideologier. Marx mente samfunnets overbygning (kunst, religion, vitenskap, rettssystemer, politiske institusjoner, moral og lignende) avspeilet samfunnets basis (de økonomiske forholdene, eiendomsforhold, produktivkrefter, produksjonsforhold, produksjonsbetingelser osv.). Marx mente her at ideologiene, overbygningen, var et produkt av den virkelige verden. Feminismen er her et godt eksempel, da den jobber for likhet mellom kvinner og menn, og dermed per definisjon ikke ville eksistert om dette allerede var tilfellet, altså om basisen tilsa at kvinner og menn var likeverdige.

Kritikken av feminismen går på mange punkter. De mest ytterliggående, situasjon ikke medregnet, er den mer liberalistiske sterke som hevder kvinner selv er med på å svekke sin stilling ved å syte over den, altså at om kvinner jobbet like hardt som menn ville de hatt samme stilling, og at feminismen ikke er en ideologi men en slags form for kvinnelig selvmødighet. Mannlig kritikk av feminismen har ofte gått på litt av de samme premissene, men også tatt i seg at bevegelsene er lite kvinnelige og for brutale. Dette synet finner vi godt representert i innlegget «*Til sengs med fienden*» av advokaten Eirik H. Vinje.¹ Vinje hevder at kvinnene selv har skapt en «kjønnskamp» som svekker både mannen og kvinnen. Han trekker frem kvotering som et middel som skjømmer flinke kvinner, og diskriminerer flinke menn. Denne kritikken, at feminister ødelegger samfunnet gjennom å skape et kunstig skille, er vanlig, og har de siste årene ofte kommet fra høyresiden i norsk politikk. Videre har en den mer konservative svake som hevder at kvinner gjennom feminismen ødelegger samfunnet, tar vekk det trygge ved å være kvinne og familiemor, og at kvinner og menn har forskjellige roller i samfunnet og at fremfor å gjøre opprør mot det bør man omfavne det og dyrke rollen som familiemor og kone. Disse synene er i utgangspunktet fra et kvinnelig ståsted, og finnes i alle samfunn til alle tider.

¹ http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/I-seng-med-fienden-7492605.html#.U1oJz1V_uyU
Nedlastet: 24.04.14

Feminismen er en ideologi som på mange måter er tidløs, fordi den bunner i fundamentale ulikheter mellom kvinner og menn. Samtidig som feminismen er tidløs, er den også svært vid, på den måten at den kan omfatte mange meninger, og ikke har et fasitsvar på hvordan samfunnet skal være. Den moderne feminismen viser hvordan kvinner kan ha helt motsatte syn, men samtidig alle være feminister. Et godt eksempel på dette er synet på nakenhet. På 70-tallet gikk feminister i bresjen for kvinners seksuelle frihet, og brant bh-er i demonstrasjon mot menns konforme ideer om kvinnelig seksualitet. På 2000-tallet gikk kvinner nakne i tog for å demonstrere mot pornoindustrien, som mange feminister mener er kvinnefiendtlig og undertrykkende. Altså er feminismen for kvinnelig seksualitet og kontroll, men mot menns utnytting av den, noe alle feminister er enige i. Men når Miley Cyrus, en ung popstjerne, velger å være helt naken, og alene, i en musikkvideo, splitter feministene seg. I den ene leiren finner en de som kritiserer Cyrus for å skape usunne kvinneidealer og være undertrykt av samfunnets sexistiske holdninger mot kvinner. I den andre leiren finner en de som hyller Cyrus for å vise at nakenhet ikke bare handler om sex, men vel så mye kan brukes som bilde på sårbarhet, eller selvkontroll, og mener stundet er på sin plass i det sexistiske samfunnet.

Dette er et av mange eksempler på hvordan feminismen som ideologi kan anvendes. Et annet godt eksempel er Tyrkia, hvor en feministisk kampsak er blitt friheten til å bære hijab, som mange i Vesten ser på som kvinneundertrykkende i seg selv. İnci Özkan Kerestecioglu, professor ved Universitet i Istanbul, viser i sin artikkel «Feminism in the furnace of nationalism»² hvordan Tyrkias feminisme har utviklet seg i forhold til den tyrkiske nasjonalismen. I artikkelen forklarer hun hvordan ideologiers evne til å fenge store folkemasser gjør dem til gode politiske prosjekter, og bruker tyrkisk nasjonalisme på 1900-tallet som eksempel. Nasjonalistene spilte på feminisme ved å opphøye kvinner som «nasjonens mødre», og hevdet blant annet at man måtte gi kvinner mer visdom enn menn, fordi de skulle gi liv til nasjonen. Gjennom denne retorikken kvelte nasjonalismen feminismen, da kvinnene følte at deres lojalitet burde ligge hos nasjonalistene og lederen Atatürk, og ikke hos hverandre. Nasjonalistbevegelsen skapte bildet om det var tyrkisk tradisjon å behandle kvinner som selvstendige vesener, at det gjennom århundrer var tyrkisk kultur å behandle kvinner med respekt, og la vekt på at kvinner i Tyrkia fikk rettigheter før kvinner i Europa.

² <http://www.tr.boell.org/web/51-1555.html>

Dette er et typisk trekk ved nasjonalisme. Ved å bruke historien og kulturen på sin måte, klarer den å samle store folkemengder, og også kvele uenighetene dem imellom. Å spille på tradisjon er også typisk, spesielt kombinert med å sette sin nasjon opp mot en annen.

Nasjonalismen legger til grunn av hver nasjonal skal organiseres i en suveren stat, og mener at alle mennesker har en nasjonalitet som er grunnlaget for deres identitet. Nasjonalismen handler ofte om å fremme sitt språk, sin religion, sin kultur og sin etnisitet som overlegen de andre som måtte finnes i en stat, noe Tyrkia er et godt eksempel på. Typiske nasjonalistiske bevegelser er separatistbevegelser, for eksempel Kurdistan i Tyrkia. Denne striden viser en av nasjonalismens svakheter; ved å samle en nasjon, skaper man ofte minoriteter innad i den nasjonen, og dermed også krav om nye nasjoner, noe sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen drøfter i sin tekst «Etnisitet, nasjonalisme og minoriteter: begrepsavklaring og noen kritiske refleksjoner»³. Han påpeker at nasjonalisme som ideologi for en stat ikke nødvendigvis er klokt, og at det påståtte etniske fellesskapet nasjonalismen bygger på, på ingen måte er den eneste måten mennesker føler fellesskap. Her ser vi en stor forskjell på nasjonalismen og feminismen, hvor nasjonalismen er svært begrenset, oftest til én etnisk gruppe, mens feminismen er global. Samtidig kan man peke på at både feminismen og nasjonalismen baserer seg på en solidaritetsfølelse blant sine tilhengere, ofte med grunnlag til Sartres kjente sitat «helvete er de andre», altså at man ved å distansere seg fra henholdsvis menn og andre nasjoner, styrker sin ideologis stilling.

Nasjonalisme bruker ofte historien for å holde folket med seg, og gjerne propaganda. Her ser vi en stor forskjell, og ikke minst en undertrykking av feminismen. For historien, omtrent verden over, handler ikke om likestilling og sterke kvinner. Nasjonalismen dyrker derimot ofte sterke menn, og trekker frem vakre kvinner, og holder på den måten kjønns mønstrene ved like. Selv om nasjonalismens historiesyn er idealistisk, akkurat som feminismens, bruker nasjonalismen sin historiebevissthet på en annen måte enn feminismen, i alle fall ifølge George Orwells essay «Notes on nationalism»⁴. I dette essayet hevder Orwell at nasjonalisters forståelse av fortiden ofte ikke nødvendigvis har noen sammenheng med fakta i det hele tatt. Han viser til hvordan datoer blir endret, enkelte faktum får gå unevnt, og skyldspørsmål avgjøres ut fra at nasjonalistens side på en eller annen måte vant. Denne måten å forstå historien på, gir store muligheter for oppfatning av nåtiden. Et eksempel her er Russlands

³ <http://folk.uio.no/geirthe/Minoriteter.pdf>

Nedlastet: 24.04.14

⁴ http://orwell.ru/library/essays/nationalism/english/e_nat

Nedlastet: 24.04.14

fremstøt i Ukraina, hvor Russland bruker historie, etnisitet og kultur, basert på nasjonalistisk historiebevissthet, som bakgrunn for å annektere Krimhalvøya, som «alltid har vært russisk». Forventningene om hva fremtiden vil bringe er for en nasjonalist veldig klare; i fremtiden ligger alltid mer storhet for nasjonen.

Ut fra Orwells syn på nasjonalisme, fremstår ideologien som svært simpel, og det er mange som vil være enig i det synet. Likevel er det viktig å huske at nasjonalismen står bak det Europa vi kjenner i dag, blant annet, og har vært en stor drivkraft for organiseringen av verdenssamfunnet. På tross av at det er feminismen av de to, som har klare mål for samfunnet, og global innflytelse. Nasjonalismen søker å opprettholde nasjonalstaten og folket i den, men har få konkrete tanker om for eksempel statsform, rettssystem og fordeling av goder og byrder. Feminismen på sin side har mange verktøy, men mangler nasjonalismens enhet, og evner ikke på samme måte å trekke i én retning.

Nettopp denne enheten, og evnen til å trekke i én retning har sørget for at de historisk største endringene ofte bunner i nasjonalismen, for eksempel ble oppdelingen av Afrika gjort av de mektige nasjonalstatene i Europa, og de fleste av disse grensene står der den dag i dag.

Nasjonalismen som ideologi er teoretisk sett veldig vid. Nasjonalisme kan romme mye, og kan, med tanke på sine manglende tankesett om statsform og fordeling av goder og byrder, skreddersys til den enkelte nasjons behov. I motsetning til feminismen har dermed nasjonalismen en rekke virkemidler å velge mellom. Mange nasjonalistbevegelser velger å bruke politisk vold for å nå sine mål. Et eksempel er IRA i Nord-Irland, som har organisert terrorhandlinger for å få gjennom sine krav. Å skulle bygge en nasjon på voldelige handlinger kan fremstå etisk uholdbart, og bruken av vold i politiske bevegelser fører sjelden med seg fred i ettertid. Mange nasjonalistbevegelser velger på den annen side å bruke ikke-vold, for eksempel tibetanerne, som ønsker en egen stat, og som velger å ikke yte vold mot andre, men heller demonstrere frivillig, eller yte vold mot seg selv for å oppnå oppmerksomhet rundt sin sak. I Norge har vi liten tradisjon med politisk fysisk vold, men i det forrige århundret brukte Norge strukturell vold, altså ved å skape samfunnsstrukturer som fratatt noen grunnleggende menneskerettigheter, mot samene, da de ble nektet sin kultur, og fratatt sine landområder.

I Norge i dag vil jeg påstå at nasjonalismen som politisk ideologi har svært lite fotfeste. Likevel står vi midt i en debatt om grunnloven, arven fra 1814, Norges nasjonalisme i ett

dokument. I en artikkel fra Klassekampen går Martin Kolberg hardt ut og sier at grunnlovsdebatten er en klassekamp. Han beskylder høyresiden for å videreføre den autoritære tankegangen fra den norske embetsmannsstaten (fra 1814-tiden), ved å skape avstand mellom de utøvende myndighetene og folket. Beskyldningene til Kolberg har bakgrunn i at høyresiden har varslet skepsis mot å gi grunnloven en ny språkdrakt, som ifølge Kolberg vil gjøre teksten mer tilgjengelig for folk. Høyresiden argumenterer med at grunnloven er et kulturhistorisk dokument med iboende verdighet som må bevares. I tillegg til denne striden, uttrykker Kolberg også stor skuffelse over at det råder usikkerhet rundt forslaget om å innlemme menneskerettighetene i grunnloven. Kolberg mener dette vil være med å forankre normen om menneskerettigheter og velferdsstaten også for kommende myndighetsutøvere.

Kolbergs påstand om at språkspørsmålet er en klassekamp er kanskje i overkant dristig. Likevel har han et godt poeng når han påpeker at det også for ham selv er vanskelig å lese grunnloven, og at det dermed vil være desto vanskeligere for store deler av befolkningen, som *ikke* har jobbet med grunnloven på Stortinget i flere år. Et eksempel er hvordan grunnloven i sin nåværende form er komplett umulig å forstå for unge i skolealder. I løpet av skolegangen lærer man om Norges historie, og det er selvsagt mye fokus på 1814, men gjennom skolen lærer man ikke hva som står i grunnloven, rett og slett fordi den er for vanskelig å lese. På den annen side har høyresiden også et godt poeng i at grunnloven er et kulturhistorisk dokument. Norges grunnlov er faktisk verdens neste eldste fortsatt gjeldende grunnlov, og stammer fra en tid i historien som formet hele Norges fremtid. Nettopp det at den er skrevet på dansk sier noe om mangelen på felles nasjonal identitet, og viser tydelig Norges situasjon etter lang tid som undertrykket.

Når Kolberg argumenterer for å innlemme menneskerettighetene i grunnloven bruker han som argument at normen om å respektere menneskerettigheter og velferdsstaten bør videreføres til kommende myndighetsutøvere, med andre ord at menneskerettigheter og velferdsstat skal være grunnlaget for Norge, for alltid. Selv som en evig støttespiller for velferdsstaten stiller jeg meg skeptisk til argumentasjonen, da jeg mener det er viktig å ikke sementere det politiske Norge i grunnloven. Vi vet aldri hva fremtiden vil bringe, og det er på ingen måte sikkert at Norges befolkning i fremtiden vil ønske denne typen velferdsstat. Spørsmålet om velferdsstat mener jeg er et politisk spørsmål, som bør overlates til den stadig svingende politiske pendelen i befolkningen. Likevel er jeg enig med Kolberg i at man burde innlemme

menneskerettigheter i grunnloven. Forskjellen er at jeg mener det er mulig å oppfylle disse uten den typen velferdsstat vi har i dag, og at jeg mener det ikke bare er viktig å innlemme dem rent praktisk, men også som en symbolhandling til resten av verden. Om ikke vi kan forplikte oss til menneskerettighetene i vår grunnlov er det vanskelig å forvente at noen andre nasjoner skal forplikte seg.

I vårt samfunn i dag mener jeg grunnloven er en bærebjelke. Grunnloven er ikke den som snakkes om i Stortinget og i høyesterett, men grunnloven er bærebjelken som sørger for at noe faktisk snakkes om i disse to institusjonene. Man skal aldri ta demokratiet for gitt, og derfor skal ikke grunnloven være noe museumsobjekt, men noe som lever friskt i minnet til Gud og hvermann. Kong Haakon bar ifølge Kong Harald grunnloven på innerlomma under krigen. Vi skal alltid bære med oss grunnloven, for ingenting annet garanterer Norge som vi kjenner det. Da kan vi spørre oss, burde vi endre grunnloven så den alltid er tidsriktig? Dagens grunnlov mangler sikring av menneskerettighetene. Dagens grunnlov er skrevet på dansk. Dagens grunnlov er ikke spesielt «in» i dagens politiske Norge, men det er kanskje nettopp derfor vi har latt den stå som den er. Grunnloven som den står minner oss om hvor vi kommer fra. Grunnloven står på dansk, ja, vi var en gang underlagt et annet land, selv om vi i dag er et av verdens rikeste land. Grunnloven sikrer ikke menneskerettighetene, grunnloven garanterer kun det aller viktigste, for det var en tid hvor ytringsfrihet ikke var noen selvfølge.

Personlig vet jeg ikke hva jeg mener grunnloven bør bety for dagens samfunn, men jeg ser for meg to ganske forskjellige scenarioer. Den ene føyer seg inn i grunnlovskonservatismen. Vi beholder grunnloven som den står, på dansk, og holder den enkel og overordnet, uten menneskerettigheter og uten mer aktiv bruk. På denne måten blir grunnloven en slags Norges bestefar, en trygg bauta for det aller viktigste, og et minne om vår historie. Den andre er en revitalisering av grunnloven. Vi tar inn menneskerettighetene, og viser oss som et godt eksempel internasjonalt, samtidig som vi styrker individets rettigheter. Vi skriver den på nytt, på både bokmål og nynorsk, slik at alle kan forstå den, og slik at den endelig er vår, på norsk. Her dempes den historiske betydningen, men grunnloven gjøres samtidig mer aktuell, og mer tilgjengelig.

Gjennom denne oppgaven har jeg drøftet feminismen, nasjonalismen og den norske grunnloven. Alle disse henger sammen på forskjellige måter. Er det ikke uttrykk for et patriarkalsk samfunn at det i grunnloven kun står nevnt «konge», og ikke dronning? Burde

ikke den selvstendige nasjonen Norges grunnlov være skrevet på norsk? For å konkludere vil jeg si at ideologier er kompliserte systemer, ofte med store selvmotigelser og paradokser. Men når vi minnes at Norge en gang var en slags koloni, og etter det ble en embetsmannsstat, hvor kun de (menn) med utdanning og rik familie styrte, kan man prise seg lykkelig over at mennesker har funnet det fornuftig å finne måter å skape et bedre samfunn. Samtidig er det viktig at det er et mangfold av ideologier, så ikke én ideologi får definere verden, da kunne vi nemlig hatt 10 000 stater, som alle knivet om å være best, om nasjonalismen fikk viljen sin. I denne oppgaven har jeg brukt tid på å diskutere hva som faktisk er en ideologi, og de teoretiske elementene som må være på plass. **I grunnlovens 200-årsjubileums ånd vil jeg dog si at det som virkelig skaper et samfunn, er hverken ideologi eller historiesyn, men mennesker som kommer sammen.**

Kildeliste:

- Rørvik, Pettersen, Moum, Sævareid og Børresen: *Historie og filosofi 2*. Cappelen Damm AS, Oslo 2008.
- <http://www.dagbladet.no/2014/01/19/kultur/meninger/hovedkommentar/kommentar/grunnloven/31365191/>
Nedlastet: 23.04.14
- <http://www.eidsvoll1814.no/default.aspx?aid=9064651>
Nedlastet: 23.04.14
- <http://www.advokatbladet.no/2014/01/menneskerettighetene-ma-inn-i-grunnloven/>
Nedlastet: 23.04.14
- <http://www.jus.uio.no/ior/forskning/aktuelle-saker/2014/tolkning-grunnlov.html>
Nedlastet: 23.04.14
- http://orwell.ru/library/essays/nationalism/english/e_nat
Nedlastet: 24.04.14
- <http://www.tr.boell.org/web/51-1555.html>
Nedlastet: 24.04.14
- <http://folk.uio.no/geirthe/Minoriteter.pdf>
Nedlastet: 24.04.14
- http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/I-seng-med-fienden-7492605.html#.U1oJz1V_uyU
Nedlastet: 24.04.14